

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ ECONOMY AND OPERATION OF NATIONAL ECONOMY

DOI: 10.31319/2709-2879.2024iss1(8).306376pp7-13
УДК 330.332

Більська О.В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя
ORCID ID: 0000-0001-7197-9330
e-mail: Lexusol1987@gmail.com

Bilka Olga, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of National Economy, Marketing and International Economic Relations
Classical private university, Zaporizhzhia

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE

У статті досліджено перспективи розвитку інвестиційної діяльності в Україні у період повномасштабної війни в Україні. Метою статті є дослідження перспектив розвитку інвестиційної діяльності в Україні. Доведено, що через об'єктивні обставини економіка України відстає від світового рівня, а розвиток та впровадження інновацій вимагає використання всебічного підходу та врахування витрат на захист. Здійснено аналіз обсягу прямих іноземних інвестицій на душу населення для окремих країн Східної Європи, Близького Сходу та Центральної Азії за 2021 рік. Визначено значні проблеми для інвестиційної діяльності України, особливо в системно-структурному аспекті. Здійснено структурний аналіз прямих іноземних інвестицій в Україну за великими країнами походження за 2021-2022 рр. Запропоновано набір рекомендацій, який складається з трьох взаємопов'язаних блоків: фінансові та економічні заходи; регуляторні та юридичні заходи; спілкування та популяризація.

Ключові слова: інвестиція; інвестиційна привабливість; інвестиційна активність; прямі іноземні інвестиції; структурний аналіз.

Considering global difficulties, at the stage of formation of a developed market economy in Ukraine, solving problems of innovation in all spheres of social life in the war, and the post-war period is becoming increasingly relevant. The article examines the prospects for the development of investment activity in Ukraine during the full-scale war in Ukraine. The purpose of the article is to investigate the prospects for the development of investment activity in Ukraine. It has been proven that due to objective circumstances, the economy of Ukraine is lagging behind the world level, and the development and implementation of innovations requires the use of a comprehensive approach and taking into account the costs of protection. The volume of foreign direct investment per capita for individual countries of Eastern Europe, the Middle East and Central Asia for 2021 has been analyzed. Significant problems for Ukraine's investment activity are identified, especially in the system-structural aspect. A structural analysis of foreign direct investment in Ukraine by major countries of origin was carried out for 2021-2022. The specific structure of investment financing in Ukraine leads to systemic and structural problems in the short and long term. In particular, the dominance of own sources of financing combined with the low weight of the funding involved indicates a significant limitation of capital investment financing in Ukraine. On the basis of the analysis of systemic and structural features of investment activity in Ukraine, the article offers a set of scientific and practical

recommendations aimed at strengthening the work of this institution in the short and long term, as at the level of the national economy as a whole and at the level of individual enterprises. Accordingly, this requires the implementation of active measures by the state to activate other sources of funding to achieve higher and long-term results in the context of Ukraine's investment activity. A set of recommendations consisting of three interrelated blocks is proposed: financial and economic measures; regulatory and legal measures; communication and popularization.

Key words: *investment; investment attractiveness; investment activity; direct foreign investment; structural analysis.*

JEL Classification: *E22, G11*

Постановка проблеми. Інвестиції – це вирішальна економічна категорія, яка суттєво впливає на як короткострокові перспективи соціально-економічного розвитку для всіх мікро- та макроекономічних суб'єктів. Відповідно, інвестиційна активність як економічне явище має складну економічну сутність, на яку впливає широкий комплекс екзогенних та ендогенних факторів, які взаємно прийняті. Соціально-економічні турбуленції в Україні представляють додаткові перешкоди в контексті інвестиційної діяльності. У цьому контексті однією з найважливіших проблем є посилення уваги до системно-структурних характеристик інвестиційної діяльності України, що впливає на перспективи розвитку національної економіки на рівні держави в цілому, а також окремих домогосподарств та підприємств.

Це питання вимагає глибшого розуміння системно-структурних особливостей інвестиційної активності в Україні. Отже, це демонструє високу важливість цього напрямку досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характер інвестицій та системні структурні характеристики цієї економічної категорії були предметом значних досліджень. Кілька робіт аналізують теоретичні основи інвестиційної активності, особливо в її системно-структурних аспектах.

Мороз О.С. у статті [1] розглянув напрями створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату (інвестиційного середовища) шляхом посилення рівня захисту інвестицій та заходів щодо державної підтримки певних пріоритетних сфер (галузей) економіки країни та розвитку її територій. Також автор приділив увагу створенню інвестиційної привабливості тих чи інших об'єктів інвестування в Україні шляхом поліпшення інвестиційного іміджу окремих регіонів та територіальних об'єднань, де мають відбуватися процеси реального інвестування шляхом перетворення їх в певні економічні зони, які мусять забезпечити поєднання централізованого державного управління з певною правовою, організаційною та матеріально-фінансовою самостійністю в межах визначеної територіальної відповідальності та субсидіарності [1].

Різник Д.В. здійснив ґрунтовне дослідження, у якому проаналізував динаміку залучення інвестицій до України за період 2017–2022 років; надав прогноз щодо обсягів інвестицій на 2023 рік діяльності; визначив основні галузі, що були перспективними для залучення інвестицій до та після початку повномасштабного вторгнення; проаналізував зміну динаміки інвестицій в галузях, котрі найбільше постраждали [2].

Гордієнко В.О., Шевченко Н.І. та Сугакова Д.О. у статті [3] навели дані щодо оцінки інноваційного розвитку України за даними агентства Bloomberg та визначили, що однією з головних причин зниження інноваційної активності підприємств є непослідовність дій держави щодо фінансування інвестиційної діяльності.

Цаль-Цалко Ю.С. та Нагірняк М.Ф. встановили, що для підвищення інвестиційної привабливості України важливе місце займають процеси не тільки державного управління, але і чіткість механізмів визнання іноземних інвестицій, контроль за організацією їх залучення в бізнес та прозорий і достовірний облік об'єктів і результатів інвестування [4]. Автори довели важливість для залучення іноземних інвестицій в український бізнес визнання інвестиційних об'єктів як активів, класифікації інвесторів, обґрунтування організаційних форм ведення господарської діяльності, створення інвестиційного клімату на принципах ЄС, забезпечення обліку інвестиційних активів з використанням моделі балансу підприємства [4].

Славкова А. на основі дослідження [5] визначили та детально проаналізовано перспективні галузі для інвестування: інноваційні технології, будівництво, оборонна промисловість, металургія та металообробка, сільське господарство, електроенергетика, фармацевтика, природні ресурси, логістика та інфраструктура, меблева та деревообробна, промисловість.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць проблема надходження іноземних інвестицій потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження перспектив розвитку інвестиційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні, потребують імплементації технологій управління капіталу. Накопичення та застосування інноваційних знань стало вирішальним як інтелектуальний фактор у формуванні нового типу виробництва. Враховуючи глобальні труднощі, на етапі формування розвиненої ринкової економіки в Україні, вирішення проблем впровадження інновацій у всіх сферах соціального життя у війні, а післявоєнний період стає все більш актуальним. Зрештою, через об'єктивні обставини економіка України відстає від світового рівня, а розвиток та впровадження інновацій вимагає використання всебічного підходу та врахування витрат на захист.

В результаті здійсненого аналізу Україна показує значно нижчі результати порівняно з орієнтиром країн з точки зору прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на душу населення. Це вказує на значні проблеми для інвестиційної діяльності України, особливо в системно-структурному аспекті. Детальні дані та результати цього порівняльного аналізу представлені в рис. 1.

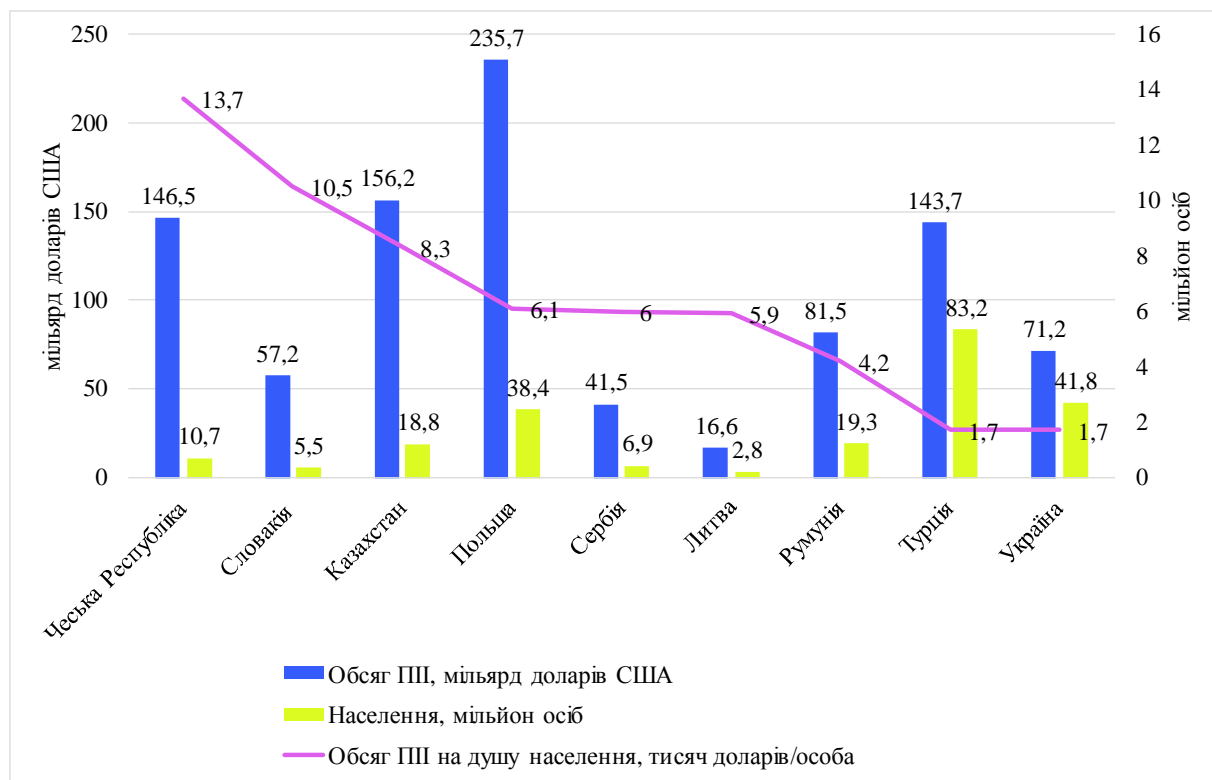


Рис. 1. Обсяг ПІІ та його розподіл на душу населення для окремих країн Східної Європи, Близького Сходу та Центральної Азії, 2021, мільярд доларів США, мільйон людей, тисяч доларів на людину

Джерело: побудовано авторами [6]

З точки зору галузевого розбиття, прямі іноземні інвестиції в Україну в основному спрямовані на промислові підприємства (44 % від загального обсягу станом на 2021 р.) Та оптової та роздрібною торгівлі (15 % за той же період) [6]. Таким чином, ПІІ часто надходять у розвинені сектори національної економіки. Ця закономірність є типовою для інвестиційної активності як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються.

З точки зору країн, з яких приходять прямі іноземні інвестиції, інвестиційна діяльність України значно зосереджена на прямих іноземних інвестиціях у географічному контексті. Основними країнами, з яких виникають прямі іноземні інвестиції, є Кіпр (31,5 % станом на 2021 рік) та Нідерландів (21,7 % за той самий період) [6]. Слід зазначити, що на цих європейських країнах припадає більше половини обсягу прямих іноземних інвестицій в Україні в 2021 році. Перелік основних країн, з яких ПІІ потрапить до України у 2021–2022 рр., представлений на рис. 2.

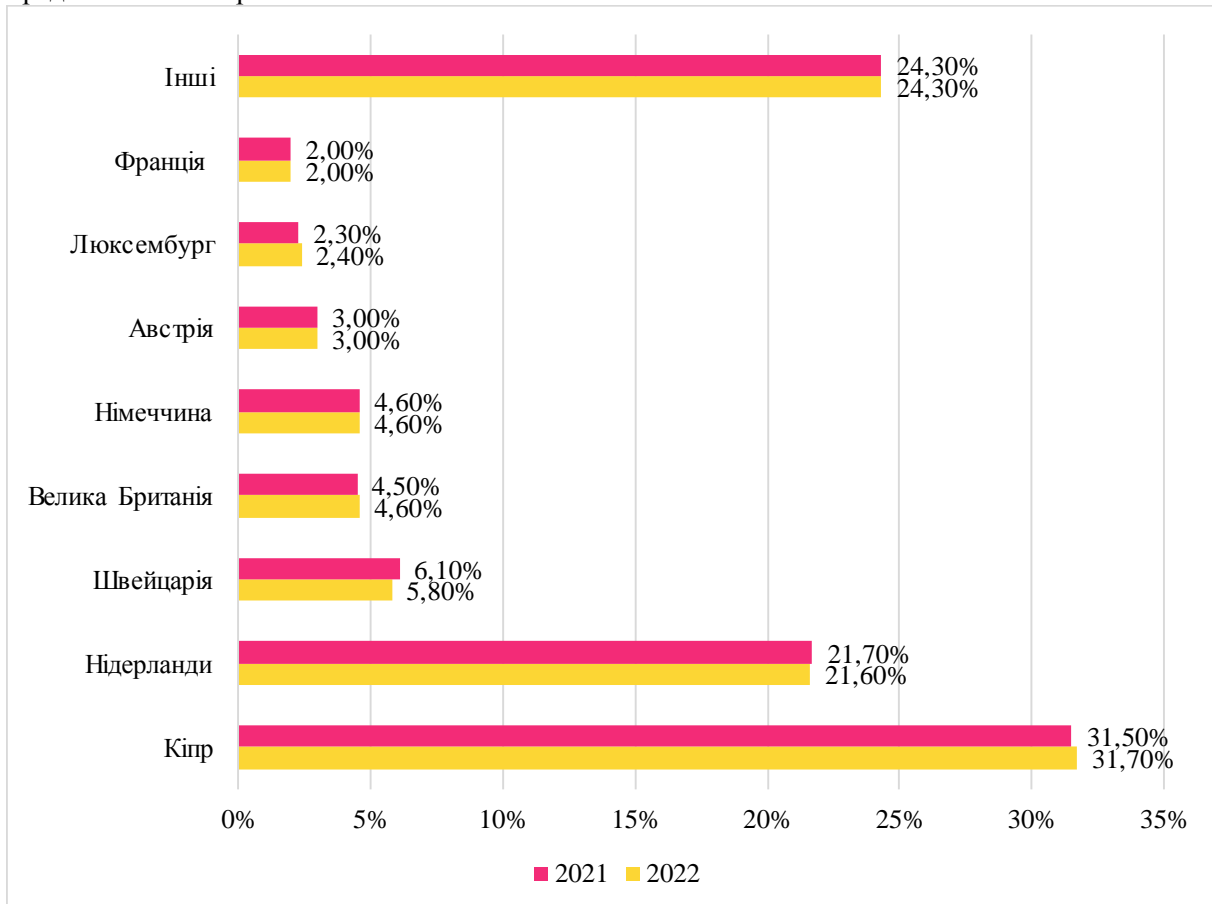


Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за великими країнами походження за 2021-2022рр.

Джерело: побудовано авторами [7]

До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 31,7 відс., Нідерланди – 21,6 відс., Швейцарія – 5,8 відс., Велика Британія – 4,6 відс., Німеччина – 4,6 відс., Австрія – 3,0 відс., Люксембург – 2,4 відс. і Франція – 2,0 відс. [7].

Конкретна структура інвестиційного фінансування в Україні призводить до системних та структурних проблем у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Зокрема, домінування власних джерел фінансування в поєднанні з низькою вагою залучених джерел фінансування вказує на значне обмеження фінансування капітальних інвестицій в Україну. Як результат, по-перше, не існує адекватного переказу коштів з фінансового сектору до реального сектору національної економіки України; по-друге, це обмежує можливості українських

підприємств покращити свої виробничі та експлуатаційні споруди; по-третє, він штучно обмежує темпи соціально-економічного зростання в Україні; по-четверте, це призводить до обмеження роботи певних секторів національної економіки України, яка може служити бізнес-партнерами для українських підприємств у більш збалансованій структурі фінансування інвестицій в капітал в Україні.

Відповідно, це вимагає впровадження активних заходів державою для активації притягання інших джерел фінансування для досягнення більш високих та довгострокових результатів у контексті інвестиційної діяльності України.

В рамках аналізу системних та структурних особливостей інвестиційної діяльності структура використання капітальних інвестицій за допомогою секторів економічної діяльності представляє науковий та практичний інтерес. Слід зазначити, що ключові сфери капітальних інвестицій в Україну станом на 2021 рік – це промисловість (35,5 % від загальної кількості), обов'язкове соціальне страхування (12,3 %) та сільське господарство (10,0 %) [7].

Станом на 31.12.2021 найвагоміші обсяги прямих інвестицій (залишків) були спрямовані до підприємств промисловості – 43,7 відс. та установ та організацій, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 15,5 відс. [7].

На основі аналізу системних та структурних особливостей інвестиційної активності в Україні пропонуємо набір наукових та практичних рекомендацій, спрямованих на зміцнення роботи цього закладу в коротко- та довгостроковій перспективі, як на рівні національної економіки як цілий і на рівні окремих підприємств.

Ці зміни призначені для створення стабільної основи для розвитку інвестиційної діяльності в Україні на основі конкурентоспроможності та зосередження уваги на створенні цінності для різних зацікавлених сторін: фінансові та нефінансові корпорації, домогосподарства та держава.

Запропонований набір рекомендацій складається з трьох взаємопов'язаних блоків:

- Блок 1. Фінансові та економічні заходи;
- Блок 2. Регуляторні та юридичні заходи;
- Блок 3. Спілкування та популяризація.

Розглянемо запропоновані заходи в рамках досліджуваної питання більш детально.

Блок 1 включає планування та впровадження комплексних реформ для поліпшення стану екзогенного та ендегенного середовища інвестиційної активності в Україні, тим самим залучаючи інвесторів до більш активної участі в цьому процесі. Цей блок також включає розробку та впровадження цільових реформ, спрямованих на покращення стану окремих секторів як потенційних напрямків активації інвестиційної діяльності.

Блок 2 передбачає відповідні зміни в регуляторній, юридичній та законодавчій основі, щоб забезпечити юридичну основу для вжиття фінансових та економічних заходів.

Такий підхід необхідний для забезпечення відповідної реалізації реформ у блоці 1, прийняття цих змін ключовими зацікавленими сторонами та нормалізацією цих змін.

Набір запропонованих заходів щодо посилення інвестиційної активності у блоці 3, який спрямований на поглиблення прийняття змін ключових зацікавлених сторін – насамперед домогосподарств. Цього можна досягти шляхом проведення різних інформаційних кампаній для популяризації ідей реформ, орієнтованих на інвестиційну активність в Україні. Це призведе до більшої відкритості громадян до взаємодії з професійними інвесторами та державою в галузі інвестицій. Ці інформаційні та комунікаційні заходи також посилять довіру місцевих громад у місцевих інвесторів [8].

Висновки. У той же час професійні інвестори, фінансовий сектор та іноземні компанії потребують додаткових пояснень, які збільшать їх впевненість у перспективах української економіки. Ці інформаційні та комунікаційні заходи можуть здійснюватися в рамках розвитку державного експорту, співпраці з промисловими та бізнес-асоціаціями та економічною дипломатією. Як результат, рівень залучення зацікавлених сторін збільшиться, активуючи інвестиційний процес в Україні.

Список використаної літератури

1. Мороз О.С. Розвиток інвестиційної діяльності в Україні в умовах економічної кризи 2020 року. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 46-50.
2. Різник Д.В. Інвестиційна діяльність в Україні після повномасштабного вторгнення в Україну. *Економіка та суспільство*. 2023. №48. С. 2524-2572. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2244> (дата звернення: 09.02.2024).
3. Гордієнко В.О., Шевченко Н.І., Сугакова Д.О. Вплив іноземних інвестицій на розвиток інноваційної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. №9. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/5307/1/2019_ВПЛИВ%20ІНОЗЕМНИХ%20ІНВЕСТИЦІЙ%20НА%20РОЗВИТОК.pdf (дата звернення: 09.02.2024).
4. Цаль-Цалко Ю.С., Нагірняк М.Ф. Українські перспективи іноземного інвестування: стан, об'єкти, контролювання бізнесу та облік. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 4. С. 39-47.
5. Славкова А. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3081> (дата звернення: 09.02.2024).
6. ЕУ взяла участь у розробці стратегії залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. URL: https://www.ey.com/uk_ua/news/2021/07/ey-developed-fdi-strategy-of-ukraine (дата звернення: 09.02.2024).
7. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885> (дата звернення: 09.02.2024).
8. Кулаков О. О. Аналіз сучасного стану інноваційно-інвестиційної діяльності України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 2. С. 12-18.

References

- [1] Moroz O.S. (2020) Rozvytok investytsiinoi diialnosti v Ukraini v umovakh ekonomichnoi kryzy 2020 roku [Development of investment activity in Ukraine in the conditions of economic crisis of 2020]. *Economic space*, no. 154, pp. 46-50.
- [2] Riznyk D.V. (2023) Investytsiina diialnist v Ukraini pislia povnomashtabnoho vtorhnennia v Ukrainu [Investment activity in Ukraine after a full-scale invasion of Ukraine]. *Economics and society*. no. 48, pp. 2524-2572. Available at: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2244> (accessed 9 February 2024).
- [3] Hordiienko V. O., Shevchenko N. I., Suhakova D. O. (2019) Vplyv inozemnykh investytsii na rozvytok innovatsiinoi diialnosti v Ukraini [Impact of foreign investment on the development of innovation activity in Ukraine]. *Public Administration: Improvement and Development*, no. 9. Available at: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/5307/1/2019_ВПЛИВ%20ІНОЗЕМНИХ%20ІНВЕСТИЦІЙ%20НА%20РОЗВИТОК.pdf (accessed 9 February 2024).
- [4] Tsal-Tsalko Yu.S., Nahirniak M. F. (2023) Ukrainski perspektyvy inozemnoho investuvannia: stan, obiekty, kontroliuvannia biznesu ta oblik [Ukrainian prospects for foreign investing: status, objects, business control and accounting]. *Investments: Practice and Experience*, no. 9, pp. 39-47.
- [5] Slavkova A. (2023) Investytsiina pryvablyvist Ukrainy: realii v umovakh viiny ta perspektyvy povoiennoi vidbudovy [Ukraine's investment attractiveness: realities in war conditions and prospects for post-war reconstruction]. *Economics and society*, no. 56. Available at: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3081> (accessed 9 February 2024).

- [6] EY participated in developing a strategy for attracting foreign investment direct investment in Ukraine. Available at: https://www.ey.com/uk_ua/news/2021/07/ey-developed-fdi-strategy-of-ukraine (accessed 9 February 2024).
- [7] Information and analytical materials on investment climate in Ukraine. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885> (accessed 9 February 2024).
- [8] Kulakov O. O. (2023) Analiz suchasnoho stanu innovatsiino-investytsiinoi diialnosti Ukrainy [Analysis of the current state of innovation and investment activity of Ukraine]. *State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship*, no. 2, pp. 12-18.

Надійшла до редколегії 10.02.2024